

A DUNAKESZI TÉRSÉG AZ ÓKORBAN

A kelták emlékei Dunakeszin

A „történeti kelták” régészetileg azonosított kultúrája időben a Kr. e. 8. századtól, helyileg a Közép-Franciaországtól Csehorszáig terjedő területen jelent meg, és kora (Hallstatt-kultúra), valamint késő vaskori (La Tène-kultúra) korszakra osztható. Az utóbbi az igazi kelta kultúra időszaka, Kr. e. 450 táján bontakozott ki, és eleinte az említett területet fedte le.

A Kr. e. 4. század elején kezdődtek a nagy vándorlások. A nyugat-európai eredetű kelták nagy létszámú és harcias népe győzelmeit elsősorban vasból készült fegyvereinek köszönhette. Szétrajárásuk már korán, a Kr. e. 600-as évek elején, az Ibériai-félsziget irányában kezdődött. A Kr. e. 4. század első negyedében pedig Itália ellen vezettek hadjáratot és Rómát is kirabolták. A század folyamán a kelta törzsek több hullámban a hódították meg Magyarország nyugati területét is. A 4. és a 3. század fordulójára gyakorlatilag az egész Kárpát-medencét birtokba vették, majd a Balkán elleni sorozatos támadásaik során a delphoi szentélyt is feldúlták. A balkáni hadjáratok befejeződése után, a Kr. e. 3. század közepe táján alakult ki az a kultúrkör, amit keleti kelta „koiné” néven is nevez a tudomány. Gazdag régészeti emlékműanyaguk fejlett kézműves tevékenységre (fémművéség, ötvös- és kerámia munkák), és nagy mesterségbeli tudásra, valamint széles körű kereskedelmi kapcsolatokra utal. A Kr. e. 2. századtól kezdve pedig – görög előképek alapján készült – ezüsből vert érméik nyomán a pénzforgalom közép-európai elterjesztése is az nevükhöz fűződik.

A Kárpát-medencében a kelta hódítók nem újták el az itt talált lakoságot; a pesti oldal szkíta kori őslakosságának késő vaskori továbbéléséről többek között a rákospalota-újmajori település is tanúskodik. Ennek ellenére Budapest környezetében a megtelepülésre utaló lelőhelyek száma a kelta hódítás korai időszakából nagyon csekély, és azokat is nagyjából szórványleletek jelzik. Csupán Békásmegyerről ismerünk egy szórványos korai településrészletet.

A Kr. e. 1. században viszont a főváros területe és közvetlen környéke különösen sűrűn lakott volt. A kelták történetének néhány lényeges eseményét, az egyes törzsek neveit és szokásainak vázlatos leírását az ókori, latin és görög nyelvű írott források őrizték meg számunkra. Ezek alapján a Duna jobb parti sávja, valamint a mai Pest, Fejér és Tolna megye nagy része az eraviszkusz törzs településterületéhez tartozott. A törzs fontosabb települései is a Duna jobb partján alakultak ki: Budapest területén Békásmegyertől Nagytétényig szinte mindenütt megtalálhatók lakóhelyeik, ez utóbbi helyen temetkezéseik is előkerültek. A központi település kétségtelenül a Gellért-hegyen és annak környezetében jött létre. A lágmányosi fazekastelep és a tabáni nagy kiterjedésű települések egészen a római korig működtek a Gellért-hegy legmagasabb részén, a déli és az északi oldal lejtőin létesült, sánccal megerősített erődítése védelmében, amelyet a térség egyik első „városias” településének tekinthetünk.

Ez a település (*oppidum*) – amely a törzs politikai, gazdasági, kereskedelmi és vallási életének a centruma is volt – a környező lakosság számára elsősorban menedékhelyként (*refugium*) működött. A sziklás lejtőn kialakított teraszokon és a környékbeli területeken épültek meg a házaik, a bronzöntő- és a fazekasműhelyeik, valamint a hozzájuk tartozó edényégető kemencéik is.

A lakóházak ebben a korszakban általában négyszög alaprajzúak voltak, vesszőfonatos vázú és kívül-belül agyaggal tapasztott falaikat többnyire tölgyfából készült faoszlopok tartották. Az egyes házakban talált kézi malmok, sütőkemencék és agyagból tapasztott tűzhelyek alapján ítélve, a gabona őrlését és az ételek elkészítését a házban végezhették. A telepeken talált állatsont-maradványokból háziállatok (ló, sertés, szarvasmarha, juh és kecske) tartására, és a vadászat fontos szerepére is következtethetünk.

A Gellért-hegyi virágzó törzsi központ élete a Kr. u. 1. század elején, a római hódítás következtében szűnt meg, de vallási szerepét egykori lakói és utódaik Pannonia provincia megszervezése után is még sokáig megőrizték. A kelta (eraviszkusz) őslakosság a római uralom alatt a Gellért-hegy és a Várhegy lábánál, a Duna menti sík területeken folytatta tovább életét, fokozatosan romanizálódva, átvéve a római kultúrjavarokat és szokásokat.

A Budapest térségében élt kelták temetkezéseiről jóval kevesebb információval rendelkezünk. A korszak temetőinek helyét egészen az utóbbi időkig nem ismertük. 2004-ben azonban Csepel-szigetről került elő egy csontvázas és hamvasztásos sírokból álló temető, amely teljes egészében feltárt, és az ott előkerült leletanyag alapján Kr. e. 4–3. századra datálható. Ez utóbbi lelőhely típusa és leletei sok rokon vonást mutatnak a Dunakanyar korábban már ismert leleteivel (Kosd, Vác–Kavicsbánya, Szob, Pilismarót–Basaharc).¹

Amint azt korábban már bemutattuk, a korszak jelentősebb leleteit Budapest körzetében, korábban főként a Duna jobb partján, a budai oldalon tárták fel. A Duna túlsó partjáról, a pesti oldalról többnyire csak kis kiterjedésű, tanyaszerű települések régészeti nyomait ismerjük. Az eddig közölt leletek azt mutatják, hogy noha kisebb lélekszámú népmozgások érintették a patakok völgyét és a dunai átkelőhelyek előterét, sem a La Tène kor korai időszakában, sem a kései kelta korban jelentősebb számú letelepült lakosság nem tartózkodott ezen a területen. A leletek többsége szórványként, ismeretlen lelőhelyről vagy magányos sírból származik. Mindesetre a Rákos előnevű helyekről bekerült leletek a Rákos-patak folyása mentén végbement népmozgásról tudósítanak, főleg az Kr. e. 2. század időszakában.² Az újabb ásatások azonban néhány, főként falusias

¹ Ajánlott irodalom: <http://www.btm.hu/old/varmuzeum/Allando/oskor/kelta.html>; BÓNIS, 1969; SZABÓ, 2005. HORVÁTH M. 2005. 177–185.; HORVÁTH M.–ENDRŐDI–MARÁZ, 2007. 216–232.; SZABÓ–BORHY, 2015..

² PETŐ, 1999. 381–387.

jellegű település nyomait is felfedték a pesti oldalon, például a Soroksár-Rétek dűlőn és Csepel-szigeten is, ahol vas- és bronzművességre utaló leleteket is sikerült feltárni.³

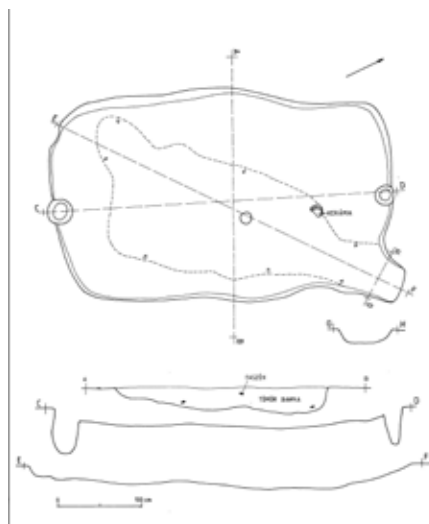
Dunakeszi–Székesdűlő környezetében korábban nem ismertünk kelta lelőhelyeket, mindössze a káposztásmegyeri II/A. sz. lakótelep építése során előkerült településrészletről, illetve egy, a IV. kerületből szórványleletként a Magyar Nemzeti Múzeumba került ezüst érméről voltak ismereteink. Éppen ezért ért bennünket meglepetésként a Dunakeszi–Székesdűlő lelőhely északi részén, a sekély árok által jelölt kerítéssel „lezárt” későbronzkori településtől viszonylag jól elkülönülten előkerült, a késő vaskori keltákhoz kapcsolható szórványos településrészlet, amely feltehetőleg a korábban már ismertetett, laza szerkezetű, tanyarendszerű lakóhely lehetett. A Székesdűlőn előkerült három, a korábbi korok házáitól jelentősen eltérő, földbe mélyített, megközelítőleg négyszög alaprajzú épület maradványa a síkvidéki területek kelta falvaiból már ismert, egyszerű, nyeregtetővel fedett gödörház volt. Az erózió és a mezőgazdasági földmunkák következtében a földbe mélyített objektumok csupán sekély „gödör” aljként jelentkeztek, sem oldalsó cölöplyukak, sem tapasztás maradványok nem utaltak arra, hogy valaha felmenő falaik lehettek.

Közülük talán a 2133-as objektumszámú ház volt a legérdekesebb. A megközelítőleg téglalap alakú, észak–északkelet, illetve dél–délnyugati tájolású, valószínűleg felmenő falak nélküli, sátortetős ház tetőszerkezetét három, a ház hossz tengelyébe beásott oszlop tartotta, bejárata az északkeleti sarokban volt. Betöltésében tűzhelyre utaló nyomokat nem találtunk. Az objektum bontásakor előkerült nagymennyiségű égett, hamus, faszenes, salakos anyagokból azonban arra lehet következtetni, hogy a ház leégett.

A területen feltárt másik, viszonylag értékelhető állapotban

1. kép: A 2133. sz. kelta ház fotója

2. kép: A 2133. sz. kelta ház dokumentációs rajza és metszetei

³ H. HANNY, 1992. 241–276.

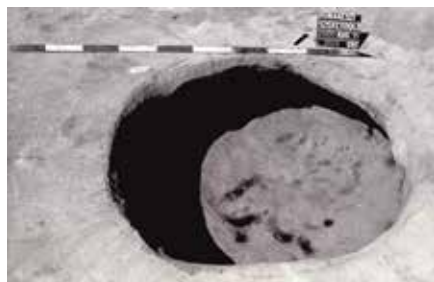
3. kép: A 1549. sz. kelta ház

4. kép: A 2571. sz. kelta ház

5. kép: A 2025. sz. méhkas alakú
kelta tároló gödör

6. kép: A 2026. sz. méhkas alakú
kelta tároló gödör

megmaradt, sekélyen a földbe mélyülő, közel kelet-nyugati tájolású, négyzet alakú építményének (1549. objektum), tetőszerkezetét azonban mindössze két oszlop tartotta. Padlója sík volt, tüzelőhelyre utaló nyomokat ebben sem találtunk. Bejárata a valószínűleg a keleti szelemmentartó oszlop mellett lehetett, és feltételezhetően tároló helységként használhatták.

A harmadik veremház (2571. objektum) kialakítása hasonló: a cölöplyukak tájolása itt is kelet-nyugati volt, alaprajza azonban eltért a korábbitól. Déli oldalán sekély félköríves beásást regisztráltunk, amely bejáratként is szolgálhatott. A területen további két, feltételezhetően tároló- vagy agyagkitermelő

gödörként használt, méhkas alakú objektumot (2025., 2026.) is feltártunk. (3. kép b)

A lelőhelyen előkerült egyéb őskori és népvándorlás kori korszakok objektumainak leletgazdagságához képest a kelta település részlet-objektumai viszonylag szegényesnek mondhatók, amit a belőlük előkerült minimális leletanyag is jelez. Az objektumoként előkerülő egy-két jelentéktelen, bemutatásra sem alkalmas edénytöredék mindössze az objektumok korának behatárolását tette lehetővé.

Hasonló dilemmával álltunk szemben a dombhát keleti szélén húzódó mélyedésben előkerült két kút esetében is. Mivel értékelhető vaskori leletanyag nem került elő belőlük, csupán a C14-es vizsgálatok alapján valószínűsíthetjük, hogy azokat a Kr. e. 1. században, a kelta település lakói használhatták. Vázukat függőlegesen levert többnyire kerek átmetszetű,

felezett, vagy negyedelt, alul kihegyezett karók alkották, bélésüket a karók között kosárfonással kialakított vesszőkötegekből kialakított kas képezte. A 2110. kút bontása során beomolva valamiféle kútház-felépítményre, kiemelő szerkezetre utaló faragott, ácsolt deszkákat, gerendákat és egy ágasfát találtunk.

7-11. kép: A 2110. sz. kelta kút bontása és felszedése

Dunakeszi a római császárok idején

Az 1. évezred kezdetén, a római császárcor beköszöntével az egész Kárpát-medence etnikai képe is radikálisan megváltozott, beleértve Dunakeszit és környékét is. Előzőleg legalább négy évszázadon keresztül a kelták törzsei népesítették be régiókat.